

Revolucija u Ugarskoj 1848./49. godine

Kovačević, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:016453>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i povijesti

Andrea Kovačević

Revolucija u Ugarskoj 1848./49. godine

Završni rad

doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2014.

Sažetak

Revolucija u Ugarskoj 1848./49. godine jedna je od mnogih koje su u lančanoj reakciji zahvatile Europu. Čimbenici koji su utjecali na izbijanje revolucija su brojni i razlikuju se od mjesta do mjesta, te su što gospodarskog, što nacionalnog, a što buržoaskog karaktera. U Ugarskoj u prvoj polovici 19. stoljeća jača nacionalni i liberalni pokret pod utjecajem europskih tekovina, a razvija se i reformni pokret koji traži buržoaski preobražaj. Glavni cilj reformnog pokreta, cilj koji je naslijeđen iz vremena prosvjetiteljstva, je svladavanje gospodarske i kulturne zaostalosti Ugarske. Tridesetih godina 19. stoljeća stvara se skupina liberalnih političara, među njima su István Széchenyi, Miklós Wesselényi, Lajos Kossuth, Ferenc Deák i Lajos Batthyány, koji započinju borbu za ukidanjem starog feudalnog sustava i stvaranjem novog, građanskog društva s ciljem prevladavanja zaostalosti ugarske države. Osim toga, kao prepreku gospodarskom napretku Ugarske liberalni političari vide i postojeće uređenje Habsburške Monarhije, te nastoje ograničiti austrijsko uplitanje u unutrašnje poslove Ugarske.

U slijedu revolucija koje su zahvatile Europu, pa tako i Beč i Budimpeštu, liberalna oporba uspijeva u ostvarenju svojih planova. Naime, političari pobornici reforme uspjeli su postići da car Ferdinand I. u travnju 1848. godine sankcionira nove zakone i time sve zahtjeve reformnog pokreta. Međutim, nova vlada našla se suočena s poteškoćama prvenstveno u odnosu s nemađarskim narodima u Ugarskoj. Liberalno vodstvo odbijalo je zahtjeve nacionalnih manjina za autonomijom, kao i za priznavanjem druge nacionalne pripadnosti. Tako su liberalni političari protiv sebe okrenuli Hrvate, Srbe u Vojvodini i Rumunje u Erdelju. Kada se vlada uspjela obračunati s revolucijom u Italiji, počela je gušiti i ugarsku revoluciju. Tada započinje rat za nezavisnost Ugarske i rat za očuvanje ožujskih stečevina koji je konačno završen pobjedom kontrarevolucije.

Ključne riječi: Ugarska, razdoblje reformi, revolucija, 1848./49. godina, rat za nezavisnost

Sadržaj:

1. Uvod.....	4
2. Razdoblje reformi.....	5
2.1. Na putu prema reformi.....	5
2.2. Istvan Széchenyi.....	7
2.3. Reformski sabori i uspon liberalnih reformista.....	8
2.4. Posljednji feudalni sabor u Požunu 1847. godine.....	11
3. Revolucija.....	12
3.1. Izbijanje revolucije.....	12
3.2. „Pravna revolucija“.....	13
3.3. Batthyányeva vlada.....	14
4. Rat za nezavisnost.....	16
4.1. Rujanski obrat.....	16
4.2. Kontrarevolucija.....	17
4.3. Proletni pohod i proglašenje nezavisnosti.....	18
4.4. Slom revolucije.....	19
5. Zaključak.....	23
6. Popis literature.....	24
7. Popis priloga.....	24

1. Uvod

Revolucija u Ugarskoj 1848./49. godine započela je kao posljedica procesa koji su se odvijali kako u Ugarskoj, tako i ostatku Europe u prethodnom razdoblju. Cilj ovoga rada je ukazati na uzročnike revolucije u Ugarskoj, prikazati događaje i tijek same revolucije i rata za nezavisnost, kao i uzročnike koji su doveli do njihovog sloma. Prvo poglavlje bavi se prikazom razdoblja koje je prethodilo 1848. godini, a koje se u historiografiji naziva razdobljem reformi. U tom poglavlju važno je istaknuti ciljeve reformnog pokreta, kao i događaje koji su prethodili te su utjecali na razvoj svijesti o potrebi za reformom. U sljedećem poglavlju govori se o samoj revoluciji. Pri prikazu događaja koji su omogućili njezino ostvarenje potrebno je osvrnuti se na stanje u ostatku Habsburške Monarhije, kao i Europe. Osim toga, važno je osvrnuti se i na ono što Ugarsku revoluciju razlikuje od ostatka revolucija koje su se u drugim zemljama odvijale 1848. godine, a to su zakoni koji su doneseni i koji su revoluciji u Ugarskoj dali pravnu podlogu jer ih je potvrdio sam car. Nadalje, u istom poglavlju opisuju se i problemi s kojima se nova legitimna vlada susrela, točnije seljačko pitanje i pitanje narodnosti, koji će uvelike utjecati na daljnji razvoj događaja i koji će vodstvu revolucije otežati borbu s Habsburškom Monarhijom. U četvrtom poglavlju prikazani su događaji koji su doveli do izbijanja rata za nezavisnost i do potrebe obrane stečevina revolucije. Nadalje, prikazane su i najvažnije bitke koje su vođene, stvaranje nezavisne Ugarske, te konačno slom revolucije prouzrokovan neuspjehom liberalnog vodstva revolucije da riješi pitanje narodnosti ne mađarskih naroda i da pridobije europsku diplomaciju na svoju stranu.

2. Razdoblje reformi

U proučavanju revolucije u Ugarskoj 1848./49. godine, prethodna gotovo dva desetljeća (1830. – 1848.) nezaobilazna su za bolje razumijevanje iste. Upravo u to vrijeme, kada traje razdoblje reformi, sve više se ukorjenjuje nacionalizam i težnja za stvaranjem građanskog društva.

Ugarsko plemstvo je u doticaju s prosvjetiteljstvom sve više uviđalo gospodarsku nerazvijenost i kulturnu zaostalost u Ugarskoj. Zbog takvog stanja se u Ugarskoj proširila svijest o potrebi za reformom. Na ostacima tradicije prosvjetiteljstva na kulturnom području razvio se nacionalizam, a na političkom planu, pod utjecajem Velike Britanije, jača liberalizam, kao posljedica nezadovoljstva gospodarskim stanjem i općenito zaostalosti u Ugarskoj, a javljaju se i zahtjevi za formiranjem građanskog društva.¹ Naime, na uzrok zaostalosti ukazao je grof István Széchenyi, okrivljavajući ne samo zaostali feudalni poredak, nego i habsburške zakone i državno uređenje. Tako je formiranje građanskog društva smatrano jedinim sredstvom suzbijanja zaostalosti. Liberalizam i nacionalizam (dva vodeća načela 19. stoljeća) kao i potreba za suzbijanjem zaostalosti, ispreplest će se kao temeljna načela reformnog pokreta. Iako su postignuti rezultati toga razdoblja skromni, njihov značaj pronalazi se u stvaranju ideje o promjeni i u stvaranju jedne klime koja traži isto, što će u konačnici i prouzrokovati nastanak revolucije u Ugarskoj 1848./49. godine, kao i rata za nezavisnost.²

2.1. Na putu prema reformi

Ugarsko se plemstvo s načelima prosvjetiteljstva upoznalo na dvoru Marije Terezije (1740. – 1780.). Marija Terezija je, kao prosvijećeni apsolutist, u Beč nastojala privući ugarsko plemstvo kako bi ga upoznala s učenjima prosvjetiteljstva i proširila mu vidike. Naime, od početka habsburške vlasti u Ugarskoj Habsburgovci su prisiljeni u obzir uzeti njezine zakone i običaje, a plemstvu su priznata sva njihova prava i povlastice.³ To je u budućnosti potvrđeno nekoliko puta. Nakon rata za nezavisnost kojeg je vodio Ferenc Rákóczy, 1711. godine došlo je do potpisivanja mirovnog sporazuma u Szatmáru, kojim je plemstvo priznalo habsburškog vladara za kralja, dok je vladar priznao prava i povlastice plemstva, autonomiju županija, te je

¹ Kontler, László, *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi*, srednja europa, Zagreb, 2007., str. 230.

² Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, Korona Kiadó, Budapest, 1998., str. 200., 201.

³ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 150., 212.

obećao da će Ugarskom upravljati u skladu s ustavom, odnosno prema ugarskim zakonima i u suradnji sa saborom.⁴

Marija Terezija je započela proces modernizacije uvođenjem reformi koje u Ugarskoj nije uspjela provesti jer su se sukobljavale sa interesima staleža. Budući da Marija Terezija nije uspjela smanjiti povlastice plemstva, među kojima je najvažnije bilo izuzeće od plaćanja poreza, ona je to pokušala nadoknaditi drugim putem. Kako bi nadoknadila gubitke nanesene neplaćanjem poreza, ona je uvela visoke namete na robu koju je Ugarska uvozila iz drugih habsburških zemalja. Tako je gospodarstvo Ugarske slabilo kao cijena očuvanja povlaštenog položaja aristokracije.⁵ Zbog takve nespremnosti plemstva da prihvati načela modernizacije i pomogne razvoj Ugarske, Marija Terezija je počela ugarsko plemstvo privlačiti u Beč. Osnovala je Obrazovni fond za ugarsko plemstvo za studij na Theresianumu, a utemeljila je i Kraljevsku ugarsku gardu, kako bi se plemstvo u Beču upoznalo s učenjima prosvjetiteljstva i kako bi uvidjelo potrebu modernizacije. Plemstvo je sve više uviđalo visok stupanj zaostalosti Ugarske spram ostatka Monarhije, kao i Europe, te je u Ugarskoj sve više ljudi uvidjelo da su reforme potrebne. Njezin sin i nasljednik, Josip II. (1780. – 1790.), nastojao je stvoriti jaku centralističku državu. Tada je započeo i proces germanizacije, što je u Ugarskoj izazvalo pokret modernizacije i poboljšanja mađarskog jezika. „Pisci-gardisti“ (pisci koji su bili članovi Kraljevske ugarske garde) su pod utjecajem pokreta za modernizaciju njemačkog jezika sve više naglašavali potrebu za modernizacijom i širom uporabom mađarskog jezika. U skladu s time je jedan od tih pisaca, György Bessenyei, naglašavao kako se „svaka nacija obrazovala na vlastitom jeziku.“ Smatrao je dakle, da je narodni jezik jedino sredstvo za širenje prosvjetiteljstva, kulture i znanosti, i iskorjenjivanja zaostalosti. Upravo zato su „pisci-gardisti“ naglašavali važnost obnove mađarskog jezika. S jezičnim i književnim preporodom pokrenut je i proces nacionalnog buđenja.⁶

Po dolasku na vlast, Leopold II. (1790. – 1792.) je zbog jačanja revolucije u Francuskoj i mogućeg sukoba Francuske i Habsburške Monarhije nastojao urediti unutrašnje poslove. Sazvao je sabor 1790. godine kojim su ponovno priznate posebne ugarske povlastice koje je Josip II. ukinuo. Ponovno je određeno je da će se Ugarskom upravljati po njezinim vlastitim zakonima i običajima, županijama su vraćene pune ovlasti, a sabori su se trebali sazivati svake tri godine. Leopolda je naslijedio Franjo I. (1792. – 1835.), koji je namjeravao stati na kraj posebnom statusu Ugarske. On je za razliku od svojih prethodnika bio konzervativni vladar koji je nastojao

⁴ Taylor, Alan John Percivale, *Habsburška Monarhija 1809 – 1918*, Znanje, Zagreb, 1990., str. 8.

⁵ Isto, str. 9., 10.

⁶ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 212. – 221.

državnom upravljati apsolutistički.⁷ Upravo je ta apsolutistička politika u Ugarskoj rasplamsala nacionalne osjećaje koje je potaknula i revolucija u Francuskoj. Franjo I. od 1812. godine nije niti sazivao ugarski sabor, a uz sve prisutniji nacionalizam, nezadovoljstvo je u Ugarskoj počelo rasti. Tome svjedoče djela brojnih mađarskih književnika koja su nastala u ovom razdoblju. Tada je, primjerice, nastala pjesma *Hymnus* Ferenc Kőlcseya, koja je danas mađarska himna. U njoj Kőlcsey govori o nekadašnjoj slavi svoga naroda, kao i o bijedi svoga vremena i nada se boljoj budućnosti.⁸ Osim toga, u ovome razdoblju se razvija i drama. Jedna od najznačajnijih je drama *Bank Ban* Józsefa Katone, koja govori o tiraniji njemačke kraljice na dvoru Andrije II. u 12. stoljeću, a u kojoj glavni junak drame Bank Ban kao jedino rješenje za oslobođenje svoga naroda konačno vidi ubojstvo kraljice. Dakle, potreba za otporom habsburškoj vlasti sve više jača među ugarskim književnicima i plemstvom, što sa sobom dovodi i jačanje nacionalizma.⁹ Ipak, najvažniji cilj ugarskog plemstva i dalje je bila borba protiv zaostalosti. Beču je postalo jasno kako će se apsolutizam uz takav rastući otpor teško ukorijeniti u Ugarskoj, te je konačno 1825. godine, nakon trinaest godina, sazvan sabor. Tada se ponovno otvaraju rasprave o reformi koje su započele još na saboru kojeg je sazvao Leopold II. 1790./91. godine. Značaj sabora 1825. godine pronalazi se u osnutku reprezentativnog odbora i Akademije znanosti. Reprezentativni odbor trebao je izraditi prijedloge reformi o kojima će se raspravljati na sljedećem saboru.¹⁰ Akademija znanosti je s druge strane kao cilj imala razvoj mađarskog jezika i razvoj znanosti, potrebu koju su isticali plemići i književnici prosvjetiteljstva desetljećima ranije.¹¹ Put ka reformama sada je bio otvoren.

2.2. István Széchenyi

Grof István Széchenyi bio je potomak jedne od najmoćnijih aristokratskih obitelji u Ugarskoj. On je, putujući po Europi, uvidio zaostalost svoje domovine. Széchenyi u svom djelu *Hitel (Zajam)*, objavljenom 1830. godine, raspravlja o uzrocima takve zaostalosti. Osnovna misao ovoga djela jest da je za privrednu zaostalost Ugarske krivo postojeće stanje u državi i postojeći zakoni, odnosno uređenje, te zaostali feudalni poredak. Naime, Széchenyi je smatrao kako bi najamno radništvo umjesto kmetstva bilo učinkovitije za razvoj privrede, za čiju isplatu međutim, zemljoposjednici nisu posjedovali sredstva. Kako bi isplatili najamne radnike,

⁷ A. J. P. Taylor, *Habsburška Monarhija 1809 – 1918*, str. 14.

⁸ Skupina autora, *A Magyar irodalom története*, sv. III, Akadémiai kiadó, Budapest, 1965., str. 420.

⁹ Isto, str. 349. – 355.

¹⁰ Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995., str. 121.

¹¹ Skupina autora, *A Magyar irodalom története*, sv. III, str. 385.

zemljoposjednicima bi, prema Széchenyiju, bio potreban kredit, koji oni nisu mogli dobiti jer zemlja nije mogla biti uporabljena kao jamstvo kredita. Osim toga, on vidi potrebu ukidanja zastarjelog zakona o neotuđivosti plemićke zemlje, cehova, unutrašnjih carina i plaćanja devetine. *Hitel* je izazvao burne napade i kritike. Széchenyi je kao odgovor na te napade 1831. godine dopunio *Hitel* sa svoja druga dva značajna djela, *Világ (Svjetlo)* i *Stádium (Stadij)*. U *Stádiumu* je sažeo program preobrazbe iznoseći dvanaest reformi koje je smatrao potrebnima. Prvenstveno da nasljedno pravo treba biti ukinuto, da zemlja treba biti uporabljiva kao jamstvo kredita, da pravo na posjedovanje zemlje treba biti neovisno o društvenom položaju, da svi trebaju biti izjednačeni pred zakonom, te da mađarski jezik treba biti proglašen službenim jezikom uprave. Nadalje, smatrao je potrebnim ograničiti uplitanje Beča u unutrašnje poslove Ugarske. Najvažnija misao jest dakle, da se svi zakoni koji su, prema Széchenyiju, prepreka razvoju ugarskog gospodarstva trebaju ukinuti.¹²

2.3. Reformski sabori i uspon liberalnih reformista

Godine 1830. u Ugarsku je stigla epidemija kolere koja je odnijela 250 000 života, a nedugo zatim, 1831. godine u Gornjoj Ugarskoj izbio je i seljački ustanak. Takvi događaji doveli su plemstvo do spoznaje da su reforme kakve je Széchenyi predlagao neizbježne. Tako je seljački ustanak iz 1831. godine doprinio širem razvoju ugarskog liberalnog reformnog pokreta.¹³ Pod vodstvom baruna Miklósa Wesselényija nastala je liberalna politička skupina koju su još činili i pjesnik Ferenc Kölcsey, zatim Ferenc Deák, predstavnik Zaladske županije i László Lovassy, vođa mladeži. Ta skupina, prihvaćajući mišljenja Istvána Széchenyija, smatrala je da je reforma društva neizbježna i to stvaranjem građanskog društva. Gotovo svi ugarski liberalni predstavnici bili su plemići. Oni su od 1840-ih godina nastojali svoje ideje proširiti među građanstvom i malograđanstvom, ali uloga plemića kao vodeće snage liberalnog pokreta se nije promijenila.¹⁴

Rasprave o prijedlozima koje je donio reprezentativni odbor započele su na saboru u Požunu održanom od 1832. do 1836. godine. Zastupnici reformi, još uvijek u manjini, željeli su izglasati nove zakone u liberalnom duhu. Liberalni zastupnici na dnevni su red nastojali staviti i pitanje mađarskog jezika, odnosno njegovo uvođenje kao službenog jezika u Ugarskoj (nakon što je 1830. godine postao službeni jezik uprave) i zatim pitanje unije Ugarske i Erdelja

¹² P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 122. – 124.

¹³ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 204., 205.

¹⁴ Isto, str. 210., 213.

(Transilvanije).¹⁵ Oni su, kako mađarski povjesničar Péter Hanák navodi, na umu imali „usklađivanje interesa”. Ukoliko bi kmetovima bilo omogućeno da isplate svoje feudalne obveze, ali i zemlju, oni bi postali slobodni, a veleposjednici ne bi bili oštećeni jer bi im gubici bili isplaćeni. Međutim, do izglasavanja takvog zakona nije došlo, prvenstveno zbog protivljenja konzervativaca u Gornjem domu ugarskog sabora, koji su nastojali očuvati svoje plemićke povlastice.¹⁶

Pravnik iz županije Zemplén, Lajos Kossuth, je javnost o raspravama koje su tekle na saboru 1832. do 1836. godine obavještavao pišući *Saborska izvješća (Országgyűlési tudósítások)*. *Saborska izvješća* imala su iznimno važnu ulogu u skretanju pažnje javnosti na pitanja o kojima se u saboru raspravljalo, pa tako i o stavovima liberalnih političara. Tako je i šira javnost postala upoznata s novonastalim liberalnim pokretom koji je sve više jačao.¹⁷

Po završetku sabora 1836. godine neki su od zastupnika uhićeni. Još 1835. godine protiv Wesselényija pokrenut je spor pod optužbom izdaje, a 1837. godine i protiv Kossutha, koji je također optužen za izdaju. Tada su prestala izlaziti i njegova *Saborska izvješća*, čije izlaženje do tada cenzura nije uspjela spriječiti. László Lovassy također je bio uhićen 1837. godine, te osuđen na deset godina zatvora. Proces protiv Wesselényija i Kossutha završio je 1839. godine, te je prvi osuđen na tri, a drugi na četiri godine zatvora (ne računajući godine koje su proveli u pritvoru). Tako su najvažniji i najutjecajniji političari pobornici reforme na nekoliko godina potpuno uklonjeni iz političkog života.¹⁸

Sabor u Požunu iz 1839./40. godine pokazao se najuspješnijim među tzv. reformskim saborima koji su se odvijali do 1847. godine. Naime, ostvareno je nekoliko zahtjeva ugarskog liberalnog vodstva. Donesen je zakon po kojem su kmetovi dobili pravo otkupljivanja svojih feudalnih obveza, a prihvaćeni su i zakoni koji su stvorili preduvjete za razvoj ugarskog kapitalizma. Nadalje, uporaba mađarskog jezika proširila se na još neka područja javnog života. Osim toga, 1840. godine Deák je uspio postići da se osuđeni političari (Wesselényi, Kossuth i Lovassy) oslobode. Ipak, Dvor je uspio postići svoj cilj uklanjanja najvažnijih pobornika reformi jer se Wesselényi i Lovassy više nisu vratili u politički život. Tada istupa Lajos Kossuth i postaje novi vođa liberalne političke skupine i najutjecajniji političar razdoblja reformi, a konačno i ugarske revolucije i rata za nezavisnost.¹⁹

¹⁵ Isto, str. 210.

¹⁶ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 125.

¹⁷ Isto, str. 126.

¹⁸ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 218.

¹⁹ Isto, str. 220., 221.

Na Saboru održanom između 1841. i 1843. godine sloboda govora još jednom je potvrđena, i u tom pravcu doneseni su i neki novi zakoni. To je dakako doprinijelo širenju političkih ideja i to zahvaljujući brzom rastu važnosti tiska. Tako je i politika reforme uspjela proširiti svoj krug utjecaja na širu javnost. Cenzura dakako nije nestala, za pokretanje novina i dalje je bilo potrebno dopuštenje kancelarije, svaki je broj prije svake objave pregledavao cenzor, a tiskare su mogle tiskati samo cenzurirane rukopise. No, sada je cenzura bila ublažena.²⁰ Sve to omogućilo je i Kossuthu da, uređujući list *Pesti Hírlap*, započne sa širenjem svojih ideja, ideja reformista i liberalnog vodstva. List je počeo izlaziti u siječnju 1841. godine, svega osam mjeseci nakon Kossuthova oslobođenja. U njemu Kossuth govori o zaostalosti, njezinim pokazateljima, o bijedi naroda, donosi primjere koji govore o feudalnoj zaostalosti dokazujući potrebu za ukidanjem postojećeg feudalnog sustava. Govori i o potrebi za jačanjem ugarskog gospodarstva i iznosi prijedloge kojim bi putem to trebalo postići. Osim toga, za razliku od Széchenyja, Kossuth je srednje plemstvo vidio glavnim nositeljima reforme, a ne aristokraciju. List je postao iznimno popularan, a cenzura se nije uspjela obračunati s njim. Broj pretplatnika je rastao do te mjere, da je broj pretplatnika na *Pesti Hírlap* bio veći nego ukupan broj pretplatnika na sve druge listove.²¹ Ipak, 1843. godine vlada je smijenila Kossutha s uredničkoga mjesta, ali to nije zaustavilo oporbeni pokret koji je uvelike napredovao. Do 1844. godine, nakon tri i pol godine bivanja na uredničkom mjestu, Kossuth je objavio 365 brojeva lista *Pesti Hírlap*.²²

Prilog 1. – Lajos Kossuth

²⁰ Isto, str. 221., 222.

²¹ Skupina autora, *A Magyar irodalom története*, sv. III, str. 564., 565.

²² Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 224.

U međuvremenu je nastala podjela u krugovima političara pobornika reforme. Do prvih nesuglasica došlo je između Kossutha i Széchenyija, te su rasprave među njima 1840-ih godina potrajale sve do 1848. godine. Cilj im je bio zajednički – smanjivanje gospodarske zaostalosti. Suprotnost ponajprije pronalazi se u pitanju suradnje, odnosno nesuradnje s Bečom. Naime, Széchenyi je smatrao da se reforme trebaju provesti uz pomoć vlade u Beču i kako je potrebno očuvati jedinstvo Monarhije, dok je Kossuth smatrao kako to nije moguće dok se Monarhijom vlada apsolutistički. Upravo takvi stavovi o suradnji s vladom doveli su do pada Széchenyijeve popularnosti sredinom 40-ih godina 19. stoljeća, dok je Kossuthov utjecaj i dalje rastao.²³

Na saboru koji se sastajao od svibnja 1843. do studenog 1844. godine ponovno se raspravljalo o reformnim pitanjima, između ostalog i o proširenju plaćanja poreza na sve društvene skupine, no doneseno je samo nekoliko novih zakona. Ono najvažnije jest proglašenje mađarskog jezika službenim jezikom u Ugarskoj, kao isključivim jezikom pravnog sustava, cjelokupne državne uprave i što je najvažnije, javnog školstva. Oštra je bila rasprava o pitanjima carina. Političari oporbe su tražili stvaranje carinskog sustava koji će štititi ugarsku industriju.²⁴

Za oporbenjake preokret znači 1847. godina, kada se oporba organizirala u političku stranku. Još od 1845. godine najutjecajnije političari oporbe održavali su sastanke u Pešti, a uskoro je pod vodstvom Lajosa Batthyánya nastao i Središnji odbor opozicije. Na konferenciji opozicije održanoj 15. ožujka 1847. godine Lajos Kossuth predložio je program buduće stranke. U svibnju 1847. godine, godinu dana nakon donošenja konzervativnog programa (u kojem stoji da reforma treba proizaći od vlasti, a da opozicija odbija suradnju s vlasti) Ferenc Deák je prema Kossuthovim prijedlozima sastavio „Proklamaciju opozicije”, program oporbene stranke. U tom programu stoje zahtjevi za jednakost pred zakonom, oporezivanje svih društvenih skupina, ukidanje kmetstva uz naknadu zemljovlasnicima koju će osigurati država, ujedinjenje Ugarske i Erdelja i drugo. Cilj je stvaranje nacije putem proširenja građanskih prava na cjelokupno stanovništvo.²⁵

2.4. Posljednji feudalni sabor u Požunu 1847. godine

U studenome 1847. godine car Ferdinand I. (1835. – 1848.) sazvao je sabor u Požunu. Činilo se kako oporba sada ima priliku ostvariti svoje ciljeve i da će doći do izglasavanja reformi koje očekuje. Prvi je put Lajos Kossuth bio prisutan kao zastupnik, i to kao zastupnik u Donjem

²³ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 128.

²⁴ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 225.,226.

²⁵ Isto, str. 240., 241.

domu. Osim toga, oporba je sada u Donjem domu činila većinu, dok su u Gornjem domu, u kojim su konzervativci i dalje bili većina, liberali imali jako uporište u osobi grofa Lajosa Batthyány, predsjednika oporbene stranke. Oporbenjaci su ponovno izrekli sve svoje zahtjeve koje su i ranije isticali. Među njima ukidanje kmetstva kao najvažnije pitanje, zatim preoblikovanje sustava carina, opće plaćanje poreza i drugo. Iako je sabor 1840. godine kmetovima odobrio otkup njihovih feudalnih obveza, malo je među njima posjedovalo sredstva za to. Zbog toga je oporba nastojala postići da država preuzme brigu o plaćanju naknade zemljoposjednicima. Konačno će zahtjevi liberalne oporbe biti prihvaćeni u slijedu revolucija koje su zahvatile Habsburšku Monarhiju. Kmetstvo će biti ukinuto, a sabor koji se započeo 1847. godine u Požunu pokazat će se kao posljednji feudalni sabor u mađarskoj povijesti.²⁶

3. Revolucija

3.1. Izbijanje revolucije

Kada se već činilo da će dvor još jednom uspjeti spriječiti namjere liberalne opozicije, došlo je do izbijanja revolucije u Habsburškoj Monarhiji kao jedne od mnogih koje su 1848. godine zahvatile Europu. Tada se stanje potpuno promijenilo u korist ugarske liberalne oporbe.

Uzroci revolucija 1848. godine u Europi bili su brojni. Izbile su što zbog gospodarske i financije krize koja je u Europi izbila u godinama prije²⁷, a što zbog sve proširenijeg nacionalnog osjećaja, koji se u nekim zemljama očitovao u težnji ka ujedinjenju.²⁸ Uzroci i ciljevi razlikuju se od države do države u kojima je revolucija izbijala u lančanoj reakciji. Sve je započelo u južnoj Italiji i Švicarskoj 1847. godine, ali je pravi pokretač revolucija bila ona u Parizu koja je izbila krajem veljače 1848. godine.²⁹

Revolucija je u Beč stigla 13. ožujka. Za vrijeme sabora Donje Austrije koji se sastao 13. ožujka u Beču pokrenute su ulične demonstracije. Narod je tražio ukidanje starog konzervativnog sustava i Metternichovu ostavku. Metternich je konačno podnio ostavku, a narodu je obećano sazivanje ustavotvornog državnog sabora. Takvi događaji potaknuli su ugarsko liberalno vodstvo da reagira. U Pešti je sastavljena adresa u kojoj stoje zahtjevi ugarskog liberalnog vodstva. Nakon što je sabor odobrio dokument, 15. ožujka je poslano saborsko izaslanstvo u Beč kako bi car prihvatio adresu. Na vijest o revoluciji u Beču,

²⁶ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 138., 139.

²⁷ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 251.

²⁸ Godechot, Jaques, *Revolucije 1848.*, Nolit, Beograd, 1987., str. 130.

²⁹ Isto, str. 39.

revolucija je izbila i u Pešti. Započela ju je radikalna revolucionarna skupina okupljena oko pjesnika Sándora Petőfija, poznata kao „martovska mladež“. „Martovska mladež“ se mjesecima redovito sastajala u kavani Pilvax, planirajući peticijom pridobiti potporu kako bi ostvarili svoje radikalne zahtjeve. Međutim, kada su vijesti o bečkim nemirima doprle do Pešte, oni su započeli revolucionarnu djelatnost. Jedan od njih, József Irinyi, sastavio je „Dvanaest točaka“ u kojem su navedeni zahtjevi te skupine. Ti zahtjevi bili su radikalniji nego Kossuthova adresa. Primjerice, tražili su ukidanje kmetstva bez naknade zemljovlasnicima, a smatrali su i da revoluciju treba pokrenuti narod. Oni su tijekom demonstracija okupili studente, građane, ali i seljake koji su se u gradu nalazili zbog proslave narodnog blagdana, ukupno oko dvadeset tisuća ljudi. Bez dopuštenja cenzora tiskali su „Dvanaest točaka“ i Petőfijev *Nemzeti dal* (Narodna pjesma). Nakon toga prisilili su peštansko Općinsko vijeće i Namjesničko vijeće da odobre njihove zahtjeve. Namjesničko vijeće je prihvatilo „Dvanaest točaka“ koje je odmah stupilo na snagu uz obećanje da se vojska neće umiješati u demonstracije.³⁰

Na vijesti o revoluciji u Pešti, ali i revoluciji koja je izbila u Milanu, Beč je 18. ožujka odobrio sve zahtjeve ugarskog sabora, a za predsjednika vlade Ugarske imenovan je grof Lajos Batthyány, predsjednik liberalne stranke. Tako je revolucija u Ugarskoj stekla legitimitet, a Beč je mogao započeti rat kako bi okončao revoluciju u svojim talijanskim pokrajinama.³¹

3.2. „Pravna revolucija“

Povjesničar István Deák o revoluciji u Ugarskoj 1848. godine govori kao o „pravnoj revoluciji“ zbog činjenice da su zahtjevi revolucije prihvaćeni na posljednjim feudalnom saboru, koje je vladar nedugo zatim i prihvatio.³² Zakoni koji su doneseni, a koje je car Ferdinand I. sankcionirao 11. travnja 1848. godine mogu se podijeliti u tri skupine: ustavne, liberalne i nacionalne.³³ Određeno je da Habsburšku Monarhiju i Ugarsku veže personalna unija, u skladu s čime su proširena prava potkralja (palatina), koji je sada postao neovisan o Beču. Osim toga, određeno je i da će Ugarska imati vlastitu vojsku i financije, dok je pravo objave rata i mira i imenovanja najviših državnih dužnosnika i dalje imao vladar.³⁴ Nadalje, određeno je i da će se sabor od sada sastajati u Budimpešti, a ne Požunu, najmanje jednom godišnje. Osim zakona o ukidanju kmetstva, donesen je i zakon o tisku prema kojemu se briše cenzura, zakon o jednakosti

³⁰ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 252.

³¹ Isto, str. 253.

³² Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918.*, str. 252.

³³ A. J. P. Taylor, *Habsburška Monarhija*, str. 50.

³⁴ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918.*, str. 253.

pred zakonom, o općem oporezivanju, te vjerski zakon, kojim je proglašena jednakost kršćanskih vjeroispovijesti.³⁵

3.3. Battyhányeva vlada

Grof Lajos Batthyány formirao je koalicijsku vladu. Primjerice, ministar vanjskih poslova postao je Pál Eszterházy, koji je bio konzervativac, ministar prometa postao je grof István Széchenyi, koji nije pripadao niti jednoj političkoj stranci, a politički neopredijeljen bio je i novoimenovani ministar vojske, Lázár Mészáros. Liberali su bili Ferenc Deák (ministar pravosuđa), Gábor Klauzál (ministar trgovine), Lajos Kossuth (ministar financija) i Bertalan Szemere (ministar unutrašnjih poslova). Ministar obrazovanja i vjerskih poslova, József Eötvös, bio je centralist. Cilj vlade je, osim uređenja države prema novim zakonima, bilo i provođenje unije s Erdeljom.³⁶

Prilog 2. – Grof Lajos Batthány

Nakon zbivanja u ožujku 1848. godine i ustupaka koje je Beč dao Kossuthovim pristašama, činilo se kako će uređenje države prema novim zakona teći bez većih poteškoća. Činilo se kako je Beč sada prisiljen popustiti, zbog svih problema s kojima je vlast bila suočena. Prvenstveno je za Beč poteškoće (iako samo privremene) predstavljao rat za nezavisnost koji je izbio u sjevernoj Italiji, a koji je od ožujka zaokupljao dvor. Osim toga, u Beču su 13. svibnja

³⁵ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 254.

³⁶ Horváth, Mihály, *Magyarország függetlenségi harcanak története 1848 és 1849-ben*, sv. I., tiskao Miklós Puky, Genf, 1863., str. 21., 22.

ponovno izbila revolucionarna gibanja, zbog čega je dvor bio prisiljen preseliti se u Innsbruck. Ipak, sve te poteškoće, kako povjesničar Hanák smatra, nisu značile da je Kruna bila spremna novonastalu situaciju u Ugarskoj prihvatiti kao konačnu.³⁷ To je zasigurno točno jer je dvor, odmah nakon stabilizacije stanja u Italiji, Travanjske zakone proglasio nelegalnim.³⁸

Battyhányeva vlada se u međuvremenu našla suočena sa sve većim poteškoćama. Ponajprije, naslijedila je praznu državnu blagajnu. Velik problem predstavljalo je seljaštvo, koje je nakon ukinuća kmetstva počelo tražiti sve više ustupaka. Vlada seljacima daljnje ustupke pak nije mogla davati, upravo zbog opterećenja blagajne, zbog čega su se liberali našli u opasnosti da će izgubiti potporu seljačkih masa.³⁹ Drugi problem s kojim se vlada našla suočena, a koji se pokazao kao mnogo ozbiljniji, bilo je pitanje nacionalnih manjina. U Hrvatskoj i Slavoniji, na Velikoj narodnoj skupštini u Zagrebu u ožujku, izrečeni su zahtjevi za osnivanjem samostalne vlade. Dakle, Hrvatska i Slavonija borile su se za isti status kakav je Ugarska dobila unutar Habsburške Monarhije, koji ona sama nije bila spremna pružati.⁴⁰ Osim toga, na području Hrvatske i Slavonije se sve više širila nacionalna svijest i potreba za ujedinjenjem svih povijesnih dijelova Hrvatske, čije ostvarenje se sada vidjelo u osloncu na Austriju. U Južnoj Ugarskoj su Srbi od 13. do 15. svibnja održali skupštinu u Srijemskim Karlovcima na kojoj su osnovali autonomnu austrijsku pokrajinu Vojvodinu Srpsku, te su kao vojvodu izabrali Stefana Šupljikaća, a kao patrijarha dotadašnjeg metropolita Josifa Rajačića. I Rumunji su se sastali u južnom Erdelju, u Blaju, od 15. do 17. svibnja, te su izrazili protivljenje uniji Ugarske i Erdelja i zahtjeve za rumunjskom upravom u samostalnoj pokrajini Erdelj. I Slovaci su izrazili zahtjeve za samostalnom upravom, no oni nisu uspjeli pokrenuti masovan ustanak kakav je izbio u Južnoj Ugarskoj i u Erdelju.⁴¹ Vlada Ugarske je nemađarskim stanovnicima odbijala priznati njihovu posebnu nacionalnost i osigurati punu ravnopravnost, što su oni tražili. Posebnu nacionalnost ugarska vlada priznavala je samo Hrvatima, jer su liberalni političari smatrali da naciju osim jezika, određuje povijesna država.⁴² Stanje pogoršavalo, te su se ti narodni digli protiv ugarske revolucije. U lipnju 1848. godine izbio je ustanak Srba u južnoj Ugarskoj, u rujnu je uslijedio napad bana Josipa Jelačića na Ugarsku, koji je ostao vjeran caru, a u listopadu izbio je i ustanak Rumunja u Erdelju.⁴³

³⁷ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 140., 141.

³⁸ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 257.

³⁹ Isto, str. 141.

⁴⁰ Isto, str. 255.

⁴¹ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 258., 259.

⁴² L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 245.

⁴³ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 141., 142.

Rastuće nezadovoljstvo nemađarskih naroda još je u svibnju uvjerilo vladu da će revoluciju morati braniti oružjem. Stoga je Batthyány započeo pripreme. Dana 7. svibnja uspio je isposlovati od vladara da se od onih jedinica carsko-kraljevske vojske koje su stacionirane u Ugarskoj osnuje vojska kojom se upravlja iz Ugarske. Tako je osnovana Nacionalna garda, a sredinom svibnja osnovano je i deset bojni domobranstva (*honvédség*).⁴⁴

Do kraja ljeta položaj Habsburgovaca se poboljšavao. Poraz borbe za neovisnost koja se odvijala u Lombardiji postajao je sve sigurniji zahvaljujući generalu Josephu Radetzkom, nakon pobjede kod Custozze 25. srpnja 1848. godine. Stanje se stabiliziralo i u Beču, pa se sredinom kolovoza dvor iz Innsbrucka vratio u Beč. Osim toga, Kruna je uvela i parlamentarnu vladu, kako bi pridobila građanstvo i spriječila izbijanje novih revolucija u Beču. Do kraja ljeta je, dakle, sve bilo spremno za početak gušenja revolucije u Ugarskoj.⁴⁵

4. Rat za nezavisnost

4.1. Rujanski obrat

Do kraja ljeta 1848. godine ugarskom je političkom vrhu postalo jasno kako će Ugarska biti prisiljena oružjem obraniti stečevine iz ožujka ukoliko se ne postigne sporazum s Krunom. Batthyány i Deák su zbog toga otputovali u Beč kako bi predložili stvaranje zajedničkih austro-ugarskih ministarstava obrane i financija. Međutim, Beč nije bio spreman na kompromis jer se sada situacija okrenula u njegovu korist. Kako je situacija u Italiji i Beču bila pod kontrolom, 31. kolovoza austrijska je vlada na čelu s barunom Wessenbergom izdala memorandum, kojim su Travanjski zakoni proglašeni nezakonitima. General-pukovnik Josip Jelačić, koji je na Batthyányjev zahtjev privremeno bio razriješen dužnosti, 4. je rujna vraćen na dužnost. Tjedan dana poslije, 11. rujna, jedinice carske vojske pod zapovjedništvom Jelačića prešle Dravu i napale Ugarsku. Batthyányjeva vlada dala je ostavku istoga dana. Ugarski parlament je 16. rujna osnovao Narodni obrambeni odbor (Odbor narodne obrane), a njegov predsjednik postao je Lajos Kossuth. Narodni obrambeni odbor je kao zadaću imao upravljanje državom u slučaju rata.⁴⁶ Odmah je započela mobilizacija stanovništva (prvenstveno seljaštva). Iako je seljaštvo u nekoliko prethodnih mjeseci izgubilo početno oduševljenje revolucijom, mobilizacija je bila uspješna. Taj uspjeh osigurala je rezolucija Parlamenta, donesena 15. rujna, koja seljake

⁴⁴ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 256.

⁴⁵ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 256.

⁴⁶ Isto, str. 257.

oslobađa obveze plaćanja desetine od vinogradarskih proizvoda, što je obnovilo nade seljaka da će im biti osigurane daljnje olakšice. Osim toga, Hanák tvrdi da je seljaštvo stalo u obranu revolucije jer se proširio strah da bi se, u slučaju poraza revolucije, mogle ukinuti sve reforme koje su donesene u ožujku, pa tako i oslobađanje kmetova.⁴⁷

Vojske generala Jánosa Móge i Josipa Jelačića sastale su se kod Pákozda, kraj jezera Velence, 29. rujna 1848. godine. Do konačne pobjede jedne od strana nije došlo, jer se tijekom trodnevnog mira Jelačić krenuo povlačiti prema Beču u kojem je izbila nova revolucija.⁴⁸

U mađarskoj se historiografiji razdoblje od Wessenbergovog memoranduma do bitke kod Pákozda naziva „rujanski obrat“, koji je prema mađarskom povjesničaru Kontleru ugarsku revoluciju pretvorio ne samo u obrambeni rat, nego i rat za nezavisnost, koji je vođen kako bi se sačuvale stečevine iz ožujka 1848. godine.⁴⁹

4.2. Kontrarevolucija

Dana 3. listopada 1848. godine austrijska je vlast donijela odredbu po kojoj je raspušten ugarski sabor, a ugarsku liberalnu oporbu proglasila je nezakonitom. Stoga se početkom kontrarevolucije smatra upravo 3. listopad. Na to je ugarski Sabor takvu odredbu Beča proglasio nezakonitom, te je 8. listopada izvršnu vlast predao Odboru narodne obrane.⁵⁰

U Beču je 6. listopada ponovno izbila revolucija, a dvor je bio prisiljen preseliti se u Olomouc u Moravskoj. Vlada u Olomoucu je uskoro imenovala feldmaršala princa Windisch-Grätza vrhovnim vojnim zapovjednikom carske vojske. Odmah potom, uslijedio je napad na Beč s ciljem ponovne uspostave reda. Windisch-Grätz i Jelačić uskoro su okružili Beč.⁵¹ Ugarske postrojbe su krajem listopada pod generalom Mógom krenule u pomoć revolucionarima u Beču, ali su 30. listopada zaustavljene na rijeci Lajti u bici kod Schwechata. Već sljedećeg dana revolucija u Beču je slomljena. General Moga je nakon toga podnio ostavku, a Kossuth je 1. studenog za novog zapovjednika postavio novoimenovanog pukovnika Artúra Görgeya. Sada je došao red i na Ugarsku. Vlada je Windisch-Grätza još 27. listopada postavila za zapovjednika pohoda na Ugarsku. U sljedećih mjesec i pol dana Windisch-Grätz započeo je detaljne pripreme za zimski pohod na Ugarsku. U tom razdoblju Odbor narodne obrane također započinje pripreme, pripreme za obranu države. Tijekom listopada dovršena je organizacija jedinstvenog

⁴⁷ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 143.

⁴⁸ Budak, Neven, Strecha, Mario, Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, srednja europa, Zagreb, 2003., str. 140.

⁴⁹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 257.

⁵⁰ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 267.

⁵¹ A. J. P. Taylor, *Habsburska Monarhija*, str. 64.

domobranstva (*honvédség*). Vojska se sastojala od pješadije (100 000 ljudi), konjaništva (12 000 ljudi) i topništva (20 000 ljudi). Sredinom prosinca je glavina carske vojske pod zapovjedništvom feldmaršala Windisch-Grätza, krenula protiv Ugarske. Najprije je pao Kolozsvár (Cluj) u Erdelju, kojeg je general Bem uspio vratiti već 25. prosinca 1848. godine, a do 31. prosinca i cijeli sjeverni Erdelj. Kada je ugarska vojska poražena nedaleko od Pešte, revolucionarna vlada je napustila grad te se zajedno s komorom i Svetom krunom preselila u Debrecen. Tako je Windisch-Grätz 5. siječnja 1849. godine zauzeo i Budim i Peštu, prazne. Odmah potom, Windisch-Grätz je ondje započeo sa stvaranjem proturevolucionarne vlade.⁵²

Iako se činilo kako je ugarskim snagama zadan presudan udarac i da se revolucija i rat za nezavisnost bliže kraju, otpor u Ugarskoj nije završio. Odbor narodne obrane, koji se sada sastajao u Debrecenu, odmah je započeo s vijećanjem. Glavni zadatak bio je osigurati oružje i streljivo, te organizirati nove jedinice. Odmah su otvorene tvornice baruta i metaka nedaleko od Debrecena, a započelo je i novačenje diljem države.⁵³ Mobilizacija je još jednom bila uspješna, te se austrijske jedinice sa ugarskom vojskom nisu uspjele obračunati niti u prvim mjesecima 1849. godine. General Görgey vodio je uspješne ratne operacije u sjevernom dijelu Ugarske, a u Erdelju je general Bem, nakon pobjeda nad carskom vojskom kod Csucsua i Nagyszebena, do 11. ožujka oslobodio gotovo cijeli Erdelj.⁵⁴ Görgey je u međuvremenu smijenjen zbog izdavanja manifesta kojim je prisegnuo vjernost vojske Travanjskim zakonima i kralju. Nakon što je na njegovo je mjesto došao poljski grof Henryk Dembiński ugarska je vojska poražena kod Kápolne 26. i 27. veljače 1849. godine. Car Franjo Josip I. (1848. – 1916.) je na to donio Oktroiirani ustav 4. ožujka 1849. godine. Bio je to apsolutistički ustav koji je predviđao centralizirano carstvo.⁵⁵

4.3. Proljetni pohod i proglašenje nezavisnosti

Tijekom ožujka 1849. godine započelo je intenzivno novačenje. Kossuth je putovao Ugarskom kako bi održavao govore i tako potaknuo narod na obranu revolucije. Kako je novačenje bilo uspješno, krajem ožujka započeo je proljetni pohod ugarske vojske. Glavnina ugarske vojske pod zapovjedništvom generala Görgeya (koji je u međuvremenu vraćen na dužnost) započela je s napadom u okolici Egera, u sjevernoj Ugarskoj. Proljetni pohod bio je

⁵² Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 268. – 270.

⁵³ Horváth, Mihály, *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*, sv. II., tiskao Miklós Puky, Genf, 1865., str. 226., 227.

⁵⁴ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 143.

⁵⁵ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 260.

iznimno uspješan, te je ugarska vojska porazila carsku vojsku u bitkama kod Hatvana 2. travnja, Tápióbitske 4. travnja i Isaszega 6. travnja, čime je oslobođena središnja Ugarska i područje oko Pešte. Tada se carska vojska počela povlačiti prema Pešti, ali ih ugarske jedinice nisu uspjele okružiti. Zbog svojih neuspjeha, Windisch-Grätz je 12. travnja izgubio zapovjedništvo nad carskom vojskom, a na njegovo mjesto došao je general Ludwig Welden. Nakon toga, dijelovi ugarske vojske koje su vodili generali Damjanics, Klapka, Knezić i Kiss krenuli su prema Pešti. Pritom su oslobođene i ključne utvrde Vác i Komárom. Görgey i ostatak ugarskog zapovjedništva prisilili su carsku vojsku na povlačenje. Ona je napustila Peštu bez borbe, i do kraja travnja 1849. godine povukla se sve do zapadne granice. Pešta je oslobođena, a Budim opkoljen.⁵⁶

Odbor narodne obrane je na Kossuthov prijedlog 14. travnja 1849. godine odgovorio na Oktroirani ustav deklaracijom o nezavisnosti. Pod optužbom za kršenje ustava, detronizirana je habsburško-lotarinška dinastija, a Ugarska je proglašena potpuno samostalnom državom. Sam Kossuth postao je guverner-predsjednik i tako došao na čelo države, ali je i dalje bio odgovoran parlamentu. Osim toga, 2. Svibnja Kossuth je sastavio novu vladu pod vodstvom Bertalana Szemere. Kossuth se nadao da će doći do međunarodnog priznanja Ugarske samostalnosti, čime bi se otvorila mogućnost dobivanja potpore od strane neke od europskih sila. Najviše nada polagao je u Prusku, čiji su se odnosi s Austrijom sve više zaoštravali. Osim toga, međunarodno priznanje dovelo bi i do učvršćenja revolucije u samoj Ugarskoj, jer su se među vodećim političarima javljale frakcije od kojih su neke tražile sporazum s Bečom, a neke s nemađarskim narodima Ugarske. Međutim, Kossuth nije bio spreman ni na jedno, a nije došlo niti do međunarodnog priznanja. Francuska je bila zaokupljena unutarnjim problemima, a Velika Britanija nije namjeravala prekinuti svoju politiku izolacije. Osim toga, raspad Habsburške Monarhije nije bio povoljan ni za očuvanje ravnoteže sila. Pruska, u koju je Kossuth polagao najviše nada, još nije bila spremna djelovati protiv Austrije.⁵⁷

4.4. Slom revolucije

Kako uspjeh proljetnog pohoda nije doveo do učvršćenja revolucije, među ugarskim plemstvom nastala je tzv. Stranka mira, čije je članove činilo plemstvo koje je smatralo da je potrebno postići nagodbu sa Krunom ukoliko Ugarska želi očuvati postignuća ožujске revolucije. Osim toga, postalo je sve jasnije kako revolucija neće uspjeti ukoliko njezini vođe ne

⁵⁶ M. Horváth, *Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben*, sv II., str. 408. – 462.

⁵⁷ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 261.

pridobiju seljaštvo na svoju stranu. Naime, seljaštvo je do proljeća 1849. godine uvidjelo da se daljnjim ustupcima ne može nadati. Zbog takvog stanja je sve veći broj seljaka, ali i radikala, bio razočaran postignućima revolucije. Radikali su bili nezadovoljni jer su se oni od samog početka nadali revoluciji pod vodstvom naroda i buržoaskoj preobrazbi u cjelini, ali je revoluciju i dalje vodilo plemstvo. Osim problema seljaštva, velik problem za ugarsku revoluciju predstavljalo je i pitanje narodnosti. Kako je ratovanje u Bačkoj i Banatu protiv pobunjenih Srba bilo u tijeku, postalo je jasno da će za uspjeh revolucije i rata za nezavisnost pomirenje s nemađarskim narodima biti neophodno. Zbog toga su pregovori uskoro i započeli. U travnju su liberali pregovore započeli s Avramom Iancuom, vođom rumunjskoga nacionalnog pokreta, u svibnju s hrvatskim barunom Dragutinom Kušlanom, a početkom lipnja s vođom srpskih liberala, Đorđem Stratimirovićem. No, ti pregovori bili su neuspješni, jer ugarska vlada i dalje nije bila spremna nemađarskim narodima priznati njihovu zasebnu narodnost. Politički vrh je gotovo do kraja revolucije ignorirao upozorenja mnogih radikalnih političara, koji su isticali da je za uspjeh revolucije i obranu od Beča neophodan sporazum s ostalim narodima koji žive u Ugarskoj i to priznavanjem njihove zasebne narodnosti i osiguravanjem njihove političke autonomije.⁵⁸

Nakon ugarskih uspjeha tijekom proljeća 1849. godine, u Beču je 21. travnja odlučeno kako će za gušenje ugarske revolucije biti zatražena pomoć. S takvom molbom se car Franjo Josip 1. svibnja obratio ruskom caru. Na zahtjev Franje Josipa, ruska je vojska pod zapovjedništvom feldmaršala princa Paskjeviča napala Ugarsku u lipnju 1849. godine. Europska diplomacija na to nije reagirala, jer je opstanak Habsburške Monarhije smatran nužnim za očuvanje ravnoteže moći. Krajem svibnja, zbog svojih neuspjeha na bojnopolju, smijenjen je general Welden, a na njegovo mjesto došao je general Julius Jacob von Haynau, „Hijena iz Brescije”, koji se proslavio u gušenju revolucije u Italiji. Njegova ponovno organizirana vojska sada je brojala 170 000 ljudi, dok je zajedno s ruskom vojskom to činilo vojsku od 370 000 ljudi. Ukupan broj mađarskih jedinica brojao je pak 160 000 ljudi. Izrađen je plan, prema kojem će austrijska vojska napasti sa zapada, a ruska sa sjevera i istoka, te će se te dvije vojske spojiti u središnjem dijelu Ugarske.⁵⁹ Napad je započeo sa sjevera 15. lipnja 1849. godine od strane ruske vojske. Napredak je bio brz. Do kraja mjeseca general Paskjevič je uspio zauzeti Kassu i Miskolc u sjevernoj Ugarskoj. Do kraja sljedećeg mjeseca je i većina Erdelja pala, a nakon bitke kod Segesvára (gdje je pao i pisac Sándor Petőfi), generalu Bem je ostala svega šačica vojnika. Bem je sa ostatkom svoje vojske došao na jug Ugarske kako bi se sastao sa Dembińskim i Görgeyem. Nakon manje od dva mjeseca, austrijska i ruska vojska su se uspjele spojiti kod

⁵⁸ P. Hanák, *Povijest Mađarske*, str. 144., 145.

⁵⁹ Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 283., 288.

Temišvara gdje su uništile južnu vojsku pod zapovjedništvom Dembińskog i Bema 9. kolovoza 1849. godine.⁶⁰

U međuvremenu je ugarska vlada bila prisiljena napustiti Debrecen. Početkom srpnja preselila se u Szeged, a zatim u kolovozu u Arad. Konačno je do srpnja 1849. godine ugarska vlada bila spremna promijeniti svoju politiku u vezi s nemađarskim narodima Ugarske i priznati njihovu posebnu nacionalnu pripadnost. Posredovanjem Bălcescua, vođe vlaške revolucije 1848. godine, Kossuth se 14. srpnja sporazumio s Rumunjima u Erdelju. Donesen je „nacrt pomirenja“ kojim je Kossuth priznao zasebnu nacionalnost rumunjskog naroda i Rumunjima zajamčio samoupravu na razini županija u kojima su bili većina. Potkraj mjeseca parlament u Szegedu ista je prava zajamčio svim nacionalnim manjinama u Ugarskoj. Tako su manjine dobile pravo samouprave, a postali su samostalni i u školskim i vjerskim pitanjima, te sudstvu. No, bilo je kasno.⁶¹

Kossuth je u kolovozu spoznao da je revoluciji došao kraj. Nakon poraza kod Temišvara, samo je Görgejevih 30 000 ljudi stajalo spremno za ratovanje, i to sa streljivom od jednog i pol metka po puški. Görgey je tada zatražio da mu se preda vlast. Na sastanku održanom 11. kolovoza velik broj ministara podnio je ostavku, a Görgey je sada u rukama imao i civilnu vlast. Predložio je da se mađarske jedinice bezuvjetno predaju Rusima. Vijeće je to prihvatilo, na što je u blizini Arada, na ravnici Világos, ugarska vojska 13. kolovoza predala oružje ruskom generalu Rüdigeru.⁶²

General Haynau je 1. rujna objavio da je revolucija u Ugarskoj ugušena. Tada su započele represije. Vojnici i niži časnici su pomilovani, dok su viši časnici i političari dovedeni pred vojni sud. Ruski car svoje je zatvorenike pomilovao te predao generalu Haynauu, koji je od Franje Josipa dobio punomoć u postupku sa zatvorenicima. Prvo je u Pešti 6. listopada pogubljen Lajos Batthyány, nekadašnji ugarski ministar predsjednik, a zatim su u Aradu pogubljeni neki od vođa ugarskog domobranstva, tzv. „13 aradskih mučenika“. Bili su to Lajos Aulich, János Damjanich, Arisztid Dessewffy, Ernő Kiss, Károly Knezić, György Láhner, grof Károly Leiningen-Westerburg, József Nagysándor, Ernő Poeltenberg, József Schwidel, Ignác Török, grof Károly Vécsey i Vilmos Lázár.⁶³ Ukupan broj pogubljenih osoba bio je veći od stotinu, dok je na zatvorske kazne osuđeno više od 1 500 ljudi.⁶⁴

⁶⁰ Isto, str. 284. – 286.

⁶¹ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 262., 263.

⁶² Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, str. 287.

⁶³ Isto, str. 288.

⁶⁴ L. Kontler, *Povijest Mađarske*, str. 270.

Revolucija je ugušena, na snagu je stupio Oktroirani ustav, a zatim i Silvestarski patent, kojim je započelo razdoblje apsolutizma. Habsburška Monarhija postala je strogo centralizirana država. U svim dijelovima Monarhije ukinute su vlade i namjesništva i podvrgnuta su centralnoj upravi u Beču. Ipak, nisu izbrisani svi tragovi Travanjskih zakona. Kmetstvo i građanske slobode su ukinute, ali su sačuvane neke od društvenih i gospodarskih reformi.⁶⁵

Kossuth, koji je državu napustio 17. kolovoza 1849. godine, u međuvremenu je boravio u inozemstvu. Putujući Europom nastojao je pridobiti europsku diplomaciju u korist Ugarske. U emigraciji, Kossuth je čekao povoljan trenutak za ostvarenje ugarske nezavisnosti. Kada se Habsburška Monarhija sredinom šezdesetih godina našla u krizi zbog vanjskopolitičkih neuspjeha, činilo se da je taj trenutak došao. Međutim, suprotno Kossuthovim očekivanjima, nakon kratkotrajnog razdoblja apsolutizma, Beč je konačno bio spreman na kompromis. Godine 1867. postignuta je Austro-Ugarska nagodba, čime započinje novo poglavlje u povijesti Monarhije.⁶⁶

⁶⁵ Isto, str. 268. – 270.

⁶⁶ Isto, str. 276. – 284.

5. Zaključak

Revolucija u Ugarskoj 1848./49. izbila je kao jedna od mnogih koje su u to doba potresle Europu. Ipak, vrenje je nastalo nekoliko desetljeća ranije, pod utjecajem nacionalizma i liberalizma koji su se širili Europom. Dok su se nacionalizmi u njemačkim i talijanskim državama i pokrajinama očitovali u težnji za ujedinjenjem, u Ugarskoj je to iz početka bila težnja za većom samostalnošću unutar Habsburške Monarhije, a tek u kasnijim godinama za nezavisnošću. Međutim, ono što revoluciju u Ugarskoj 1848./49. godine uistinu razlikuje od ostalih revolucija tih godina jest činjenica da je ona dobila pravni temelj. Zbog revolucije koja je izbila u sjevernoj Italiji, Beč je bio prisiljen započeti rat za obranu svojih talijanskih provincija, zbog čega je sam car potvrdio ugarske zahtjeve imenujući pri tom ugarsku vladu sastavljenu od političara pobornika reformi i revolucije. U tom je ležala snaga ugarske revolucije 1848./49. godine. Da Beč takve ustupke nije smatrao konačnima potvrđuje činjenica da je odmah po stabilizaciji stanja u Italiji povukao sve ustupke koje je Ugarskoj dao. Revolucija je završila pobjedom kontrarevolucionarnih snaga, što zbog nemogućnosti vodećih političara da riješe seljačko pitanje, što zbog međunarodne politike, a prvenstveno zbog nespremnosti vodećih političara, posebice Kossutha, da riješe nacionalno pitanje. Hrvati, Srbi, Rumunji i Slovaci tražili su jednakost svih naroda Monarhije, što Kossuth nije namjeravao osigurati unatoč upozorenjima brojnih ugarskih političara, kako je bez potpore drugih naroda Monarhije, revolucija osuđena na propast. To se i dogodilo. Ruska vojska priskočila je u pomoć habsburškom caru, te su zajedničkim snagama te dvije konzervativne sile stale na kraj liberalnom pokretu. U cijeloj je državi 1851. godine Silvestarskim patentom uveden apsolutizam i centralizam čime su izbrisani gotovo svi tragovi liberalnog pokreta, osim ponekih društvenih i gospodarskih reformi. Silvestarski patent je u jednakoj mjeri zahvatio sve narode Monarhije, bez obzira jesi li oni pružali potporu Kruni u vrijeme revolucionarnih zbivanja. Zbog toga je svim narodima Monarhije postalo jasno da niti uz Ugarsku niti uz Austriju neće ostvariti jednakost i autonomiju unutar Monarhije. Međunarodni neuspjesi Habsburške Monarhije prisilili su Austriju da konačno pristane na kompromis i sklopi Austro-Ugarsku Nagodbu 1867. godine, čime je Ugarska postala neovisna u unutrašnjoj upravi i ravnopravan partner Austriji. Međutim, takva država nije mogla opstati u vrijeme kada je nacionalno pitanje sve prisutnije među ostalim narodima Austro-Ugarske Monarhije i kada su ti narodi tražili ista prava za koja se Ugarska borila u revoluciji 1848./49. godine.

6. Popis literature

1. Budak, Neven, Strecha, Mario, Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, srednja europa, Zagreb, 2003.
2. Godechot, Jaques, *Revolucije 1848.*, Nolit, Beograd, 1987.
3. Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995.
4. Horvath, Mihaly, *Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben*, sv. I., tiskao Miklós Puky, Genf, 1865.
5. Horvath, Mihaly, *Magyarország függetlenségi harczának története 1848 és 1849-ben*, sv. II., tiskao Miklós Puky, Genf, 1865.
6. Kontler, László, *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi*, srednja europa, Zagreb, 2007.
7. Skupina autora, *19. századi magyar történelem 1790 – 1918*, Korona kiadó, Budapest, 1998.
8. Skupina autora, *A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1965.
9. Taylor, Alan John Percivale, *Habsburška Monarhija 1809. – 1918.*, Znanje, Zagreb, 1990.

7. Popis priloga

Prilog 1. – Lajos Kossuth (<http://hungaria.org/vadasz/kossuth/images/kossuth2.gif>)

Prilog 2. – Grof Lajos Batthyány

(http://admin.est.hu/kepek/184/galeria/184762_galeria_grof_batthyany_lajos.jpg)